

Nr 365.

Av herr **Helger m. fl.**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 172, med förslag till lag om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område m. m.

I proposition nr 172 har Kungl. Maj:t förelagt riksdagen förslag till lag om rätt i vissa fall för nyttjanderättsinnehavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område.

Lagförslaget har föranletts dels av framställningar och uttalanden från Östergötlands hushållningssällskap, från torpkommissionen och från egnahemssakkunnige i vilka framställningar och uttalanden framhålles den otrygga ställning, i vilken en mängd innehavare av nyttjanderätten till andras jord befinna sig, dels av riksdagens skrivelse den 28 maj 1913 med begäran om förslag till lag i syfte att medels stadgande om lösningsrätt bereda ägare av byggnader å ofri grund en mera tryggad ställning.

Den frigörelse regeringen vill bereda nyttjanderättsinnehavare till jord i annans ägo kommer emellertid enligt propositionen endast sådana brukare till del, vilkas brukningsdelar av brukaren eller annan, vars rätt övergått å honom, bebyggts. De jordinnehavare, som icke äga av dem bebodda hus, stå lika rättslösa som förut. Och även med avseende på den kategori av brukare, som äro ägare till sina hus, innehåller lagförslaget en hel del inskränkningar, som ställa många av dessa brukare utanför lagens räckvidd. I anledning härav vilja vi, som representera en landsända inom vilken arrendatorernas och torparnas klass är mycket talrik och de sociala olägenheterna av det n. v. arrendatorssystemet gjort sig synnerligen kännbara, föreslå vissa ändringar i lagförslaget, så att detta må erhålla en större räckvidd. Vi ämna också föreslå några ändringar, som avse att sätta brukaren i något mera gynnsam ställning vid den uppgörelse, varigenom han frigöres från beroende av jordägaren.

Vår allmänna ställning till frågan om arrendatorers och torparens rättsliga ställning är densamma, som framlades i det socialdemokratiska partiets motioner till 1909 och 1913 års riksdagar. Vi kräva att hela denna jordbrukareklass efter hand frigöres från beroendet av bolags- och godsägareväldet, men att garantier skapas till förhindrande av att de jordbruk, det här är fråga om, ånyo råka i samma ställning eller bliva spekulationsobjekt.

Dessa krav tillgodoses i ganska ringa utsträckning i den kungl. propositionen. De torpare, som äga hus på ofri grund, och som icke träffas av de begränsningar i lagförslagets omfattning, som nämnda proposition innehåller, kunna visserligen räknas i tusental, men i jämförelse med den talrika klass, till vilken de höra, äro de likväl icke många. Det stora flertalet arrendatorer bebor hus, som tillhöra jordägaren. Dessa falla samtliga utanför lagförslagets räckvidd och få icke inlösa sina brukningsdelar. I många fall kan det vara omtvistat, om jordägaren eller brukaren är ägare till byggnaderna. Den senare eller hans förfäder har måhända långt tillbaka i tiden mottagit ett förfallet ruckel, som han sedan i årtionden reparerat och tillbyggt för en kostnad, överstigande vad byggnaden vid överlåtandet var värd. Men denna byggnad får antagligen likväl räknas som tillhörig jordägaren, vadan inlösningsrätt från arrendatorns sida icke får ifrågakomma. Icke sällan har inträffat, i synnerhet för längre tid tillbaka, att en brukare med jordägarens tillstånd tagit rundvirke på rot å dennes skog, men själv utfört allt arbete och dragit alla övriga kostnader för byggnadernas uppförande. Det torde i sådana fall vara omtvistat, vem husen tillhöra, och huruvida arrendatorn har inlösningsrätt. Men även om bestämmelser för reglerandet av gränfallen kunde i det nu föreliggande förslaget inarbetas, föreligga dock icke tillräckliga skäl att ställa det stora antalet torpare och arrendatorer, som ej ha egna hus, utanför rätten att få inlösa den jord, som de brukat i över 20 år, med därtill hörande byggnader då jorodområdet är så litet, som lagförslaget förutsätter. I departementschefens yttrande i propositionen framskymtar möjligheten att en utredning om i ovan nämnda motion framställda yrkanden kommer till stånd. Statsrådet har emellertid tydligt ansett de i lagförslaget inbegripna brukarnas frigörande vara särskilt brådskande. Under villigt medgivande, att så är fallet, hysa vi dock den uppfattningen, att även andra arrendatorer och torpare äro i trängande behov av att snart erhålla trygghet i besittningen av den jord, de i årtionden brukat. Det är ingalunda sällsynt, att arrendatorer och torpare, som genom mångårigt idogt arbete

odlat eller förbättrat sin jord, utan eget förvällande bli uppsagda och avhysta från sina hem eller tvingade att underkasta sig hårda villkor. Sålunda ha de stora bolagen i Värmland på senare tid företagit flera uppsägningar och ansökt om vräkning av torpare och arrendatorer å bolagens domäner. Varenda oberättigad uppsägning verkar nedslående på stora skaror jordbrukare i liknande ställning, minskar eller helt förkväver deras lust att bruka jorden, företaga jordförbättringar eller odlingar. Detta är så mycket mera betänkligt i en tid, då med hänsyn till folknäringen allt måste göras för att största möjliga skördar utvinnas av redan odlad jord, och att nya områden läggas under plog. Skall den talrika arrendators- och torpareklassen komma med i den rörelse för livsmedelsproduktion, som statsmakterna nu satt i gång, så måste dessa jordbrukare beredas trygghet i besittningen av den jord, på vilken de nedlägga möda och kostnad. Det skulle utan tvivel verka i hög grad uppmuntrande för denna klass av odlare, om riksdagen nu beredde dem möjlighet att friköpa sin jord. Mot förslaget att i sista hand tvångsvägen genomföra arrendatorernas och torparnas frigörelse har framförts en del invändningar. De sammanfattas av torpkommissionen i dess betänkande 1911 i uttalandet, att »jordtorpens friköpande icke vore av de rådande förhållandena påkallat, icke ägde stödet av den sociala rättskänsla, som för åtgärder av detta slag vore en ovillkorlig förutsättning, och ej heller skulle medföra sådana fördelar i avseende på friköpningsrättens befrämjande, att dessa uppvägte de av en dylik tvångslagstiftning härflytande betydande olägenheterna».

I avseende på den första invändningen må erinras att, såsom ovan antytts, förhållandena sedan 1911 både i fråga om jordtorparnas ställning och med avseende på våra livsmedelsförhållanden så ändrats, att det nu icke kan råda tvivel om behovet av åtgärder till åstadkommande av tryggad jordbesittning för dessa jordbrukare.

Vad angår påståendet, att den sociala rättskänslan skulle uppresas sig mot dylika tvångsätgärder, tro vi, att den sociala vantrevnad och den mången gång orättvisa behandling, för vilken torpareklassen är utsatt, stämt den allmänna rättskänslan till deras förmån, och att det skall vara svårt att påvisa, att genom ett utsträckande av friköpsrätten till även andra jordtorp av motsvarande areal och brukningstid, än dem lagförslaget innefattar, någon verklig oförrätt skulle tillfogas jordägaren. Denne får ju full ersättning för de värden han en gång upplåtit åt brukaren. Bland de inskränkningar i friköpsrätten, vilka lagförslaget upptager, finnes i § 2 en bestämmelse om jordägarens rätt att inlösa de byggnader, brukaren uppfört. I fråga om 49-års upplåtelser är emellertid jordägarens

inköpsrätt inskränkt till de fall, då torpet är beläget helt nära huvudgården. Övriga husägande torpare äro, om de begära få köpa sig fria, underkastade, att husägaren inlöser deras hus och övertager den jord, de brukat över 20 år, även om torpet är beläget långt ute i vildmarken. För vår del anse vi, att jordägarens inlösningsrätt till byggnaderna bör inskränkas till de torp, som ligga nära huvudgården, även om upplåtelse-tiden varit endast 20 år.

Vid tillämpningen av § 2 skall enligt lagförslaget ersättning ut-givas till brukaren även för jordförbättring utförd av brukaren, och skall sådan ersättning beräknas efter det ökade värde, området till följd av den åstadkomna förbättringen kan anses äga, då upplåtelse-tiden upphör, »men må ej överstiga den för arbetets utförande nödiga kostnad». Som denna bestämmelse formulerats, synes den innebära, att brukaren skall ha nått och jämt betalt för sitt arbete efter de arbetspris, som gällde då arbetet utfördes. Den, som utfört ett dylikt arbete, borde väl dock kunna göra anspråk på även den vinst, som hans arbete likväl givit anledning till och som till en del finnes samlad i jordvärdet. Det synes därför, som borde de anförda orden ur paragrafen utgå.

Huruvida den föreslagna lagen skall ha avsedd verkan, beror till sist på, om brukaren kan anskaffa medel till lösensumman. För mången torde svårigheterna härför vara oöverbärliga. I sådana fall är han föga betjänt med friköpsrätten. Andra torpare kunna visserligen an-skaffa summan men måste därför skuldsätta sig så hårt, att de komma i en mycket bekymmersam ställning. För dessa torpare vore det bättre om staten inköpte torpet och sedan upplåte det åt brukaren med tryggad besittningsrätt. Denna upplåtelseform medför, om den rätt genomföres, samma trygghet som äganderätten men därjämte den fördelen, att torpet icke ånyo råkar i händerna på bolag, godsägare eller jordspekulanter. Tyvärr har det kungliga förslaget icke beaktat denna synpunkt, att åtgärder böra vidtagas till tryggande av de genom friköp skapade egna hemmens bevarande som sådana för framtiden. Att utarbete förslag till sådana garantier är naturligtvis omöjligt för enskilda motionärer, men det synes lämpligt, att riksdagen vid antagandet av förslaget om friköps-rätt för ifrågavarande jordtorp hemställer till Kungl. Maj:t om utredning angående åtgärder i här berörda syfte.

På grund av det anförda få vi, under anhållan, att lagutskottet företager de omformuleringar i lagtexten, som anses erforderliga, vörd-samt föreslå,

*att riksdagen må besluta följande ändringar i
Kungl. Maj:ts proposition nr 172:*

§ 1.

Har för viss tid, överstigande tjugu år, till brukande upplåten del av en fastighet så bebyggts, att å området den 1 januari 1918 fanns och vid upplåtelse- tidens slut fortfarande finnes nöjaktig bostad för brukaren och hans familj, och belöper minst en fjärdedel av det värde, området med därå befintliga byggnader äger, å byggnaderna, vare brukaren, där ej jordägaren begagnar sig av den rätt, som enligt § 2 må tillkomma honom, vid upplåtelse- tidens slut berättigad att lösa det upplåtna området.

Lösningsrätt äge dock icke rum, om byggnaden enligt — — — — —
 — — — — —
 upplåtits till bostadslägenhet.

§ 2.

Vill jordägaren, hellre än att upplåtet område löses enligt vad i 1 § sägs, lösa de å området uppförda, nyttjanderättshavaren tillhöriga byggnaderna äge rätt därtill, om å huvudfastigheten den — — —
 — — — — — för huvudfastigheten.

§ 3.

Har område, som i 1 § avses — — — — —
 — — — — —
 — — — — — då den upplåtna nyttjanderätten upphör.
 Finns å område — — — — —
 — — — — —
 — — — — — även byggnaden.

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta utreda och, i den mån utredningen därtill föranleder, för riksdagen förlägga förslag om ytterligare åtgärder i ändamål att för jordbrukets upprätthållande och utveckling och brukarnes frigörelse från beroende i erforderliga fall och

under för framtiden betryggande villkor åstadkomma avlösning ytterst genom tvångsåtgärder av torpare, bolagsarrendatorers och deras vederlikars jordbruk på enskilda domäner.

Stockholm den 9 april 1918.

Nils Helger.

G. Flognfält.

E. Andersson i Prästbol.

Joh:s Hedström.

N. A:son Berg.
